

«ЖАРЫҚ - ҚАРАҢҒЫ» КОНЦЕПТІНІҢ ОРЫС ЖӘНЕ ТҮРІК ТІЛДЕРІНДЕГІ СЕМАНТИКАСЫ

Зеядаұлы Б.¹, Шалхарбаева М.М.²

¹ф.ғ.к., доцент, шығыс тілдер аударма кафедрасы

²студент, мамандығы «5В10000 – шетел тілдері»

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail : marzhan3112s@mail.ru

Андатпа. Мақалада туыс емес орыс және түрік тілдерінде түр-түске байланысты фразеологиялық бірліктердің семантикалық қатынастарының ұқсастықтары мен айырмашылықтары типологиялық және құрылымдық жағынан зерттелген. Жүргізілген зерттеу әдістері: жалпы және арнайы оқшаулау әдісі, семантикалық талдау, салғастырмалы талдау. Түске байланысты фразеологиялық бірліктер семантикасының толық сәйкестігі мағыналарды жалпы символдық және экспрессивті бағалау сипатымен жүзеге асыру арқылы айқындалады.

Тірек сөздер: концепт, лингвомәдениеттану, түс символикасы, әлемнің тілдік бейнесі, бинарлы мағына, фразеологиялық бірлік.

Қазіргі таңда жаңа тіл білімінің өзекті мәселесі ретінде ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтауға бағытталған тілдерді салыстырмалы-салғастырмалы зерттеу болып табылады. Осы бағытта фразеология саласындағы зерттеулер әр түрлі халықтардың өмір сүру салтына, мәдениетіне, дәстүрлеріне және менталитетінің өзіндік ерекшелігін нақты көрсете білуімен ерекшелену арқылы үлкен қызығушылық тудырады.

Өздеріңіз білетіндей, тіл қоршаған әлем түстерінің байлығын көрсетеді, ал әрбір ұлт өзіндік бір «түске боялған». Түрлі этникалық топтар әртүрлі деңгейдегі тілдік бірліктерде білінетін түр-түс әлемін өз дүниетанымдарына байланысты көреді. Әртүрлі ұлттардың мәдениетінде кейбір түстердің символдық мағынасы болады, яғни олар барлық тілдерге ортақ әмбебап ерекшеліктерде ғана көрініп қоймай, сонымен қатар оларды бір-бірінен айырып тұратын спецификалық ерекшеліктермен көрсетуге болады.

Ежелгі заманнан бері адамдар «ақ» деген сөзді әр түрлі семантикамен, атап айтқанда, жағымды тарапқа жатқыза отырып, осы түстің «жарық», «таза» және т.б. сияқты мағыналарын береді. «Қара түс», өз кезегінде, «қараңғы», «қою» және т.б. сияқты лексемалардың көмегі арқылы жағымсыз мәндегі семантикалар қатарымен толықтырылады. Осылайша, белгілі бір зерттеу объектілері олардың сипаттамаларына байланысты салыстыру, жіктеу және бағалау әдістеріне тәуелді болады, басқаша айтқанда, «белгі – адам үшін аталған тіл құрамында кездесетін барлық деректермен

дәлелдеудегі әлемді танып білудің және категориялаудың ең маңызды құралы болып саналады ».

Белгінің екінші ерекшелігі – оның әр түрлі мағынаны қабылдау қабілеті. Осылайша түстің сипаты оның барлық мағыналарын қамтиды: қызыл, ақ, қара және т.б. Осыған сүйене отырып, ақ түстің сипаты «*жарық*» ұғымына сәйкес екендігін көреміз, дәл солай қара түстің де «*қараңғы*» лексемасының туындауына себеп болған түбір сөз деуге болады. Түстің сипаты қандай да бір объектілер немесе құбылысқа қарама-қарсы байланыс орнататын туыстық объектілер мен құбылыстарды жіктеуге көмектеседі (сипаты мен мағынасы сәйкес болған жағдайда).

«*Жарық – қараңғы*» екілік, немесе бинарлы, ұғымдар кез келген халықтың тілдік және мәдени кеңістігінде негізгі ұғымдардың бірі ретінде қалыптасқан және оның әлемнің тілдік бейнесіндегі ерекшелігін көрсетуге бейім [1]. Бұл ұғымдардың символикасы көптеген тілдік мәдениеттер үшін өзгермейді, дегенмен біз соңғы зерттеген тілдерде вербализациясы әр түрлі болып келеді. Лингвист Калашникова айтып өткендей, барлық дерлік мәдениеттерде *ақ түс* «күндізгі жарықты» сипаттайды, алайда, осы ақ түстің «жарық» мағынасындағы көрінісі тек орыс тіліне ғана тән, мысалы, «*белый день*» (сөз.:ақ күн) фразеологизмін атасақ болады [2]. Шынында да, түрік тіліндегі фразеологиялық тіркестерді зерттеу барысында біз «жарық» мағынасындағы *ақ* сын есімінен тұратын тұрақты тіркес таба алмадық. Түріктер бір-бірлеріне қайырлы таң тілеу үшін тікелей «жарқын күн» деп аударылатын «*güneydin*» тұрақты тіркесін қолданады (*gün* – күн, *aydin* – жарық).

«*Жарық – қараңғы*» ұғымы жаңа мағыналармен толықтырылмаған болғандықтан, зерттеуші М. Садықованың пікірі бойынша, олар «екінші номинацияның қайнар көзі» ретінде қызмет етеді. Осыған ұқсас ұғымдар басқа ұғымдарды байытуға арналған құрылыс материалы сияқты. Орыс тіліндегі «*свет – тьма*» қарама қарсылығы, түрік тілінде «*aydınlık – karanlık*» (сөз.: жарық – қараңғы) тіркесімен сәйкес келеді және негізінен күннің бір тәулігін құрау семантикасына ие. Демек, орыс тілінің фразеологиялық бірліктер құрамындағы «*до (белого) света*» (сөз.:ақ жарыққа дейін) – таң атқанға дейін, «*ни свет ни заря*» (сөз.: не жарық шықпаған, не таң атпаған) – өте ерте, таң атпастан сияқты тіркестер арқылы күн тәулігіне тәуелді екенін аңғарамыз [3, 479-480 бб.]. Соңғы келтірілген өрнекте ертеректе сөзбе-сөз «күн шыққанға дейін, таң сәріден бұрын» мағынасында қолданылды. Бұл екі жақты негативтің қол жетімділігі орыс фразеологизмдеріне тән оның мәнерлілігін күшейтеді [4, 627 б.].

Фразеологиялық бірліктердің құрамындағы «*тьма*» (сөз.: қараңғылық) компонентін қолдану, керісінше, кешкі уақытты білдіреді: «*тьма египетская*» (сөз.: мысырлық қараңғылық) және «*тьма крошечная*» (сөз.: шұңқұрлы қараңғылық) тіркестері «қара түнек» мағынасына ие [3, 539 б.].

Түрік тілінде «күннің тәулігі» мағынасын білдіретін фразеологиялық бірліктер қатарынан «қараңғылық» компонентімен тек бір өрнек қана табылды: «*karanlık basmak*» - «түн жамылу, қараңғы бату» мағынасымен беріледі; «*karanlığa kalmak*» (сөз.: қараңғыда қалу) – жету керек жерге шықпастан бұрын қараңғы түсу, кешке қалу [5, 437 б.]. Түрік тілінде уақытқа байланысты «*aydın*» компоненті адамға жаңа күнде жақсы күн тілеу мақсатында «*günaydın* (қайырлы таң)» тіркесі айтылады.

«Қараңғы – жарық» компоненттері бар фразеологиялық бірліктер өмірге деген әр түрлі көзқарастағы адамдар тарапынан шыққан түсіндірмелер негізінде жатыр. Сонымен, орыс фразеологизмдерінде «жарық» лексемасы қуаныш пен бақыттың, махаббат, үміт және күтудің символы ретінде эмоционалды мөлшерін көрсетеді: «*свет в окошке*» (сөз.: терезеге түскен жарық) – «жалғыз қуаныш, жұбаныш, шаттық»; «*свет (мой) ясный*» (сөз.: жалғыз жарығым) – мейіріммен айтылған қаратпа сөз [3, 480]. «*Свет померк в глазах*» (сөз.: көз алдымызда сөнген жарық) – біріншіден, «біреудің мұңы», екіншіден, «айналадағы барлық нәрседен бас тарту» деп түсіндірілетін фразеологизм құрамындағы «қараңғылық» (сөну) концептісі «жарық» концептісімен қосылып ортақ негативті мағынаны білдіріп тұр.

Орыс фразеологизміндегі «*светлая голова*» тіркесі – өте ақылды, ойлау қабілеті жоғары, терең ойлы адамдар үшін айтылады, ал «*ученье – свет, а неученье – тьма*» (сөз.: білім – жарық, надандық – қараңғы) фразеологиялық тіркестің семантикасын алып қарасақ, «білімдінің күні – жарық, білімсіздің күні – ғаріп (қараңғы, кедейлік)» мағынасын білдіре отырып осы екі ұғымды айқын ажыратуымызға көмектеседі. Өйткені, «жарық» ұғымы – білімнің нысаны, ал оған қарама – қайшы «қараңғылық» ұғымы – білімсіздіктің, надандықтың, сауатсыздықтың нысаны ретінде айқын көрсетіп тұр. Орыс фразеологизмінде «*светлая личность*» (сөз.: жарқын тұлға) позитивті, прогрессивті, барлығына ұнайтын адам туралы сипаттайды. Аталған тіркес – орта ғасырлық латын тілінің калькасы болып табылады, ол «ақ нәсілді адамдардың» «қара нәсілді адамдарға» қарсы тұруынан туындаған. Кейін бұл ұғым неміс тіліне көшірілуі ақылы барлық Еуропа тілдеріне кең етек жайды [4, 391 б.].

Сонымен қатар, фразеологиялық бірліктер құрамындағы «свет» (жарық) компоненті «нақтылықтың» сипаты бола алады: «*проливать свет (на что-то)*» (сөз.: жарық түсіру) – «түсінікті етіп жасау, айқындау, негіздеу» мағыналарына сәйкес, «*выплывать на свет Божий*» (сөз.: “Құдайдың нұрына ену”) – «түсінікті, айқын; көріну, пайда болу» мағыналарын береді [3, 479 б.]. «*В свете*» (сөз.: жарықта), «*в каком свете*» (сөз.: қай жарықта) деген фразеологиялық тіркестер «*проливать свет (на что-то)*» (сөз.: жарық түсіру) тіркесінің мағынасымен бірдей құрамда айналады: «жарық» қандай да бір объектінің анық, нақты етіп көрсету және жағдайды нақтылау қабілетіне бейім. «*Вытаскивать на свет*» (жарыққа шығару) фразеологизміндегі

«вытаскивать» етістігі арқылы «біреуді әшкерелеу, ашу» мағынасына байланысты жағымсыз баға беріліп тұр [3, 479 б.].

Фразеологиялық бірліктердегі «қараңғылық» ұғымы, керісінше, «түсініксіздік», «негізсіздік», «нақты емес» деген мағынаны білдіреді: «*наводитъ тень на плетень*» (шарбаққа көлеңке түсіру) – «жағдайды ушықтыру, біреуді қасақана шатастыру, түсініспеушілік тудыру» дегенді білдіреді немесе «*наводитъ тень*» (көлеңке түсіру) – «қандай да бір істі шиеленістіру, әдейі шатастыру» мағынасында қолданады. Бұл тіркестің негізі «көлеңке түсіру» болып табылады. Қазіргі нұсқасы дайын бірліктерге сөздерді қосу арқылы құрамдас бөліктердің бір компанентіне сәйкес келетін дауыссыз дыбыстармен қалыптасады. Бұл халықтың тіл көз бен дуа жайында жалған ұғымға деген келеке-мазағын көрсетеді. Әсіресе, «*плетень*» (шарбақ) сөзінің ұйқастырмасы экспрессивті болып саналады, өйткені тіркесте осы сөздің ауыспалы мағынасын береді – яғни, «түсініксіз, мағынасыз, мәні жоқ нәрсе» дегенді білдіреді [4, 103 б.].

Түрік фразеологизмі «*karanlıkta göz kırpmak*» (қараңғыда көз қысу) [5, 437 б.] негативті бағалауға ие және мынаны білдіреді: түсіндіру барысында сұхбаттасушы түсінбеу үшін, ыммен көрсету, сұхбаттасушыны шатастыру.

Сонымен қатар, орыс фразеологиялық бірліктеріндегі вербальды түрде «*тьма*» (қараңғылық) компоненті бір немесе бірнеше адамның қасиеттерін сипаттай алады. Мәселен, «*черная личность*» (қара тұлға) немесе «*черный человек*» (қараңғы адам) фразеологиялық бірліктері, біріншіден, өмірі қараңғылыққа толы өткен адам; екіншіден, білімсіз және тәрбиесіз адамның сипаты ретінде түсіндіріледі. Аталған тіркес – орта ғасырлық латын тілінің калькасы болып табылады, кейін бұл ұғым неміс тіліне көшірілуі ақылы барлық Еуропа тілдеріне кең етек жайды [4, 391 б.].

Түрік фразеологизмінде мүлдем кездеспейтін «*тьма египетская*» (сөз.: мысырлық қараңғылық) және «*тьма кромешная*» (сөз.: шұңқұрлы қараңғылық) тіркестері «білімсіздік» пен «сауатсыздықтың» бейнесін сипаттайды. «*Тьма египетская*» орыс фразеологизмі келесідей мағыналарға ие: 1) қараңғылықты күшейтетін үмітсіздік; 2) рухани сауатсыздық, надандық [4, 703 б.]. Бұл фразеологиялық тіркестің библиялық болуына сәйкес, перғауынның еврейлерді азат етуі үшін мысырлықтардың бастарына қараңғылық жаудыру арқылы үш күнге созылған Құдайдың жазасы болды. Сонымен қатар, үмітсіз, қалың қараңғылық, сондай-ақ надандық пен қайғы-қасіретсіздікке толы өмірді сипаттайтын «*тьма кромешная*» өрнегі берілген. «*Кромешный*» лексемасының сөзбе-сөз мағынасы – «сыртқы, шеткі». Шіркеулік славяндық мәтінінде «*тьма кромешная*» тіркесі «тозақ» дегенді білдіреді. Тозақ атауы салқын кештерде болатын той немесе дастарқан бейнесінен алынған. Сол кеште қандай да бір қателікке бой алдырған қонақты жылы және жарық бөлмеден алып шығып, сыртқы суық әрі қараңғы далада қалдыратын болған. Той бөлмесінен қараңғылық пен суыққа тап болу

– «жұмақтан айырылып тозаққа тасталу» мағынасын білдірді [1, 262-263]. Сондай-ақ, *тьма* (қараңғылық) түсінігі «көргенсіздік, артта қалу, ретроград» мағыналарын білдіреді, мысалы, орыс тіліндегі «*власть тьмы*» (қараңғылық күші) фразеологиялық тіркесі. Бұл ұғым Інжілден бастау алған Л.Н. Толстойдың «Власть тьмы» атты драмасының пайда болуынан кейін кең таралды [4, 102 б.].

Сондай-ақ, *тьма* (қараңғылық) ұғымы орыс тілдік мәдениеті мен құралы ретінде түсінілген «белгісіз», «түсініксіз» семантикасының көріністерін сипаттайды. Бұл концепт ат жарысына байланысты ағылшын тілінің калькасы ретінде, «темная лошадка» (қара жылқы) фразеологизмінде қалыптасқан. Аталған тіркес мыналарға қолданылады: 1) спорттық қабілеттерімен жанкүйерлердің қызығушылығын арттырған есімі кеңге жайылмаған немесе аса қатты танымал емес спортшы үшін; 2) танымал емес, өзіне бір немесе бірнеше қызығушылық танытқан адам. Орыс тіліне ену барысында фразеологизм құрамындағы «лошадь» мағыналы ағылшын сөзін «лошадка» сөзіне алмастыру арқылы кішігірім өзгеріске ұшырады. Осылайша бұл фразеологиялық неологизм болып есептелді [4, 400 б.].

Түрік фразеологизмдерінде «*karanlığa kurşun sıkmak*» (қараңғылықты ату) – «жақсы нәтиже беретін әрекетке бару» мағынасымен толығады. Түріктің «қараңғылық» концептісі *kurşun sıkmak* (ату) етістігінің әсерінен туындаған, яғни, «қараңғылықты жою» мағынасында сәйкес келеді және байқауымызша, аталған фразеологиялық тіркес позитивті көрсеткіш болып табылады.

Сондай-ақ, «*увидеть свет*» (жарық көру) фразеологиялық бірліктердегі *свет* (жарық) туылудың, өмірдің және жаңа бастау нышаны ретінде пайда болған [3, 481 б.]. Орыс фразеологиялық бірліктердегі «*тьма*» (қараңғылық) түсінігі, керісінше, денсаулығының нашарлығын, ауру атауын білдіреді: «*в глазах темнеет у кого*» (көздің қарауытуы) біреудің шаршауынан, ауруға шалдыққанынан, сандырақтауынан туындаған адамның халінің сипатын білдіреді.

Негативті бағалауда қолданылатын фразеологиялық бірліктерге байланысты келтірілген мысалдармен қатар, *тьма* (қараңғылық) ұғымы «ұлы, шексіз, сансыз» мағыналарын білдіретін «*тьма тем*», «*тьма-тьмущая*», «*чертова тьма*» фразеологизмдерінде қолданылып бейтарап бағалау күшіне енеді [3, 539-540 бб.]. Бір қызығы, бұл фразеологиялық бірліктердің ешқайсысында *тьма* (қараңғылық) компоненті қараңғылық мағынасын білдірмейді. Мұның себебі, бұл ұғымдар алғашында сандық мәнді білдірген: байырғы орыс тілінен енген *тьма тем* тіркесі «жүз мың», ал *тьма-тьмущая* «он мыңды» білдірді. Уақыт өте келе бұл ұғымдар көптік мөлшерді білдіретін болды [4, 704 б.].

Зерттелген орыс фразеологиялық бірліктерінде *свет* (жарық) ұғымы тек позитивті сипатқа ие бағалау. Бұл ұғымның орыс тілінің фразеологиялық

бірліктерінде қолданылуы позитивті эмоцияларға қатысты ұғымдарды жеткізу үшін қолданылады. Зерттелу барысында *свет* (жарық) компонентінің 6 жағымды сипатын қарастырдық: *‘светлое время суток, рассвет’* (жарқын күн, таңсәрі), *‘радость, утешение’* (қуаныш, жұбаныш), *‘умный’* (білімді), *‘знание, учение’* (білім, оқу), *‘ясность’* (нақтылық), *‘рождение, жизнь, начало’* (пайда болу, өмір, бастама). Осыған сәйкес жарықтың жоқ екендігін білдіру мақсатында айтылған фразеологиялық бірліктер құрамындағы *«свет померк»* (сөнген жарық) тіркесінің семантикасы жағымсыз сипатты түсіндіреді. Сонымен, *«свет»* (жарық) компоненті бар фразеологиялық бірліктер арасынан үш мағынаны қарастырдық: *‘печаль’* (мұң), *‘неприятное окружающего’* (айналаны жақтырмау, қабылдамау), *‘разоблачение’* (ашу).

Тьма (қараңғылық) компоненті, керісінше, фразеологизм мағынасын тек жағымсыз сипаттағы мағыналармен толтырады. Біз жағымсыз сипатқа ие 6 тіркес таптық: *‘беспросветная темнота’* (қара түнек), *‘неучение, невежество’* (білімсіздік), *‘неясность, неведение’* (анық емес), *‘сбивать с толку, запутывать’* (шатастыру), *‘с темным прошлым’* (қараңғылыққа толы өткен өмір), *‘болезнь’* (ауру) және бір бейтарап сипаттағы *‘бесчисленное множество’* (сансыз көп) ұғымы.

Өкінішке орай, түрік фразеологизм бірліктерінде *aydınlık* (жарық) түсінігімен ешқандай өрнек табылмады. Алайда *aydınlık* компонентіне қарама-қайшы *karanlık* (қараңғылық) компонентімен түрік фразеологиялық бірліктерінде әр сипатқа (жағымды, жағымсыз, бейтарап) бір мысалдан келтіріліп кеткен: 1) *«karanlığa kurşun sıkmak»* – жақсы нәтиже күту (жағымды); 2) *«karanlığa kalmak»* – қараңғы түсу, кешке қалу (бейтарап); 3) *«karanlıkta göz kırpmak»* – шатастыру (жағымсыз).

Сондай-ақ, оларда ерекше санаттағы «жарық – қараңғылық» (орыс. *«свет – тьма»*, түрік. *«aydınlık – karanlık»*) ұғымы екі тіл үшін де әмбебап болып табылады, алайда, орыс тілі құрамында түс мағыналары бар фразеологиялық бірліктердің вербализациясы және оның түрік тілінде болмауы – тілдерді бір-бірінен ажырататын ерекше белгілердің бірі болып табылады. Сонымен қатар, зерттелетін тілдердің фразеологизмдері басқа белгілі бір ұғымдардың вербализациясы арқылы үш аспекте көрінеді: 1) негізден бөлек вербализация мен семантика (концепт өз мағынасының бірлігін жоғалтуына байланысты); 2) негізден бөлек вербализация мен бірде семантика (фразеологизмдердегі қандай да бір «түс» ұғымының екі тілде семантикалық дамуындағы ұқсастығына байланысты); 3) бұрын белгілі фразеологиялық бірліктердегі алғашқы семантикасының өзгеруі (тарихи мағыналық сипатының өзгеруі және алғашқы маңыздылығын жоғалтуына байланысты). Талданған тілдердегі «түс» құрамы бар фразеологиялық бірліктердің әртүрлі вербализациялануы түс белгілерінің әртүрлілігі мен көпмағыналылығын көрсетеді, ал олардың символдық біртұтастығының арқасында оларды кез-келген мәдениеттің негізгі ұғымдары ретінде

карастыруға болады және бұл тағы да екі тілдің лингвистикалық және мәдени бейнесі аясындағы үлкен рөлін айқындайды.

ӘДЕБИЕТ

[1] Грановская Л. М. Словарь имен и крылатых выражений из Библии: ок. 400 имен: более 300 выражений. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – 383 с.

[2] Калашникова А. В. Колоронимы в русской фразеологической картине мира (в сопоставлении с турецким языком): материалы// III общероссийской студенческой электронной научной конференции – Астрахань, 2011. [http://rae.ru/forum2011/146/1518] (2014. 01. 23).

[3] Степанова М. И. Фразеологический словарь русского языка. СПб.:ООО «Полиграфуслуги». С. – Петербург, 2006. – 608 с.

[4] Бирих А. К. Русская фразеология. Историко-этимологический словарь: ок. 6000 фразеологизмов / СПбГУ; Межкаф. Словарный каб. им. Б. А. Ларина; А.К. Бирих, В.М. Мокиенко, Л.И. Степанова; под ред. Мокиенко. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 926, [2]с.

[5] Saraçbaşı E., Minnetoğlu I. Örnekli ve açıklamalı deyimler sözlüğü. – Istanbul, 2002. – 752 sayfa.

REFERENCES

[1] Granovskaja L.M. Slovar' imen i krylatyh vyrazhenij iz Biblii: ok. 400 imen: bolee 300 vyrazhenij. (Dictionary of names and catchphrases from the Bible: approx. 400 names: over 300 expressions). 2-e izd., ispr. i dop. (2nd ed., Rev. and add.) – M.: AST: Astrel', 2010. – 383 p. [in Rus.]

[2] Kalashnikova A. V. Koloronimy v russkoj frazeologicheskoy kartine mira (v sopostavlenii s tureckim jazykom). (Coloronyms in the Russian phraseological picture of the world (in comparison with the Turkish language). Materialy III obshherossijskoj studencheskoj jelektronnoj nauchnoj konferencii. (Materials III All-Russian student electronic scientific conference) – Astrahan', 2011. [http://rae.ru/forum2011/146/1518] (2014. 01. 23) [in Rus.]

[3] Stepanova M.I. Frazеologicheskij slovar' russkogo jazyka. (Phraseological dictionary of the Russian language). SPb.: ООО «Poligrafuslugi». S. – Peterburg, 2006. – 608 p. [in Rus.]

[4] Biriх A.K. Russkaja frazeologija. Istoriko-jetimologicheskij slovar': ok. 6000 frazeologizmov. (Russian phraseology. Historical and etymological dictionary: approx. 6000 phraseological units). SpbGU. Mezhhaf. Slovarnyj kab. Im. B.A. Larina; A.K. Biriх, V.M. Mokienko, L.I. Stepanova; pod red. Mokienko. (SPbSU; Intercaf. Vocabulary cab. them. B. A. Larina; A.K. Biriх, V.M. Mokienko, L.I. Stepanova; ed. Mokienko.). – 3-e izd., ispr. i dop. (3rd ed., Rev. and additional). M.: Astrel': AST: Hranitel', 2007. – 926 p.

[5] Saraçbaşı E., Minnetoğlu I. Örnekli ve açıklamalı deyimler sözlüğü. (Dictionary of phrases with examples and explanations). Istanbul, 2002. – 752 p.

СЕМАНТИКА КОНЦЕПТА «СВЕТ - ТЬМА» В РУССКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ

Зеяда Б.¹, Шалхарбаева М.М.²

¹к.ф.н., доцент, кафедра перевода восточных языков

²студентка специальность «5В10000 – Иностранная филология»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: marzhan3112s@mail.ru

Аннотация. В статье приводятся результаты исследования сходств и различий семантических соотношений фразеологизмов с компонентом цветообозначения в русском и турецком языках. Используются: метод выделения общего и специфического; метод семантического анализа; сравнительный анализ. Наиболее полное совпадение семантики фразеологических единиц с компонентом цветообозначения возникает при реализации значений общесимволического и экспрессивно-оценочного характера.

Ключевые слова: концепт, лингвокультурология, цветовая символика, языковая картина мира, бинарное значение, фразеологическая единица.

SEMANTICS OF THE "LIGHT - DARK" CONCEPT IN RUSSIAN AND TURKISH LANGUAGES

Zeyada B.¹, Shalkharbayeva M.M.²,

¹candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of
Translation of Oriental Languages,

²Student of Specialty «5B10000 – Foreign language»
Kazakh University of International Relations and World Languages named
after Abylai Khan, Almaty, Kazakhstan
e-mail : marzhan3112s@mail.ru

Abstract. The article discusses the study of the similarities and differences in the semantic relationships of phraseological units with the color designation component in Russian and Turkish. Methods the studies served: a method for isolating the general and the specific; semantic method analysis; comparative analysis. Most complete match semantics of phraseological units with color designation arises in implementations of meanings general symbolic and expressive evaluative nature.

Keywords: concept , linguoculturology , color symbolism , linguistic picture of the world, binary meaning, physiological unit

Статья поступила 25. 05.2020